

مطالعه معافیتهای حمایتی در موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت و امکان بهره‌برداری از آن برای حمایت از بخش کشاورزی

مجری طرح: پژوهشکده اقتصاددانشگاه تربیت مدرس

مدیر مسئول طرح: دکتر کیومرث نوری

کارفرما: موسسه پژوهشهای برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی

سال خاتمه طرح: ۱۳۸۱

خلاصه‌ای از نتایج و کلیات تحقیق:

بخش کشاورزی به دلایل مختلف و خاص مربوط به این بخش در کشورها با حمایت و سیاست‌های حمایتی مختلفی همراه گردیده و همین ویژگی‌های خاص باعث گردیده که بخش کشاورزی از مباحث موافقت‌نامه گات تا مدت‌ها دور باشد، زیرا حساسیت این بخش از ابتدا رفتار ویژه و متفاوتی را می‌طلبید. دور اروگوئه در سال ۱۹۸۶ شروع گردید و با گنجانده شدن مذاکرات کشاورزی در آن به یکی از پرمجاده‌ترین مذاکرات تبدیل شد که موافقت‌نامه کشاورزی حاصل این مذاکرات پرمجاده می‌باشد. تحقیق حاضر تحت عنوان "مطالعه معافیتهای حمایتی در موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت و امکان بهره‌برداری از آن برای حمایت بخش کشاورزی" به منظور استخراج انواع معافیتهای حمایتی موجود در موافقت‌نامه کشاورزی و امکان بهره‌برداری از آن در راستای حمایت از بخش کشاورزی ایران به مورد اجرا گذاشته شد.

مطالعه حاضر مشتمل بر ۴ فصل است. در فصل اول تحت عنوان "مطالعه معافیتهای مطرح در موافقت‌نامه کشاورزی" به تجزیه و تحلیل موافقت‌نامه کشاورزی پرداخته شده است. در این فصل، پس از مطالعه مختصری در تاریخچه گات و مباحث کشاورزی در آن، پیکره اصلی موافقت‌نامه کشاورزی تحت عناوین دسترسی به بازار، تعهدات مربوط به یارانه صادرات مورد بررسی قرار گرفت. در مورد تعهدات دسترسی به بازار بین کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، تفاوت چندانی ملاحظه نمی‌گردد، به عبارت دیگر کشورهای در حال توسعه بامعافیت قابل توجهی روبرو نیستند.

در مبحث مربوط به حمایت داخلی، به طور کلی تعداد زیاد و متنوعی از معافیتهای حمایتی برای کلیه کشورها و همچنین کشورهای در حال توسعه گنجانده شده است که کشورهای در حال توسعه به علت شرایط خاص بخش کشاورزی خود قادرند به شکل مناسبی از آنها برای حمایت موثر استفاده نمایند، زیرا بخش کشاورزی کشورهای در حال توسعه از مشکلات زیرساختی و کاستی خدمات عمومی به شدت رنج می‌برد. در تعهدات مربوط به یارانه صادرات نیز کشورهای در حال توسعه معاف از کاهش یارانه‌های مربوط به هزینه‌های بازاریابی، فرآوری و حمل و نقل می‌باشند.

فصل دوم مطالعه حاضر تحت عنوان "بررسی وضعیت حمایت و معافیت‌های حمایتی چندکشور" به بررسی وضعیت حمایت از بخش کشاورزی به طور مفصل پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که در بیشتر کشورهای عضو OECD برخلاف موافقت‌نامه کشاورزی در دوره ۱۹۹۸-۲۰۰۰ حمایت نسبت به دوره پایه افزایش یافته است. در این کشورها سهم حمایت قیمتی بازار و پرداخت محصولی از ۸۲ درصد حمایت تولیدکنندگان در دوره پایه به ۷۲ درصد در سال ۲۰۰۰ کاهش داشته است. نتایج همچنین بیان می‌دارد که کشورهای مختلف برای آنکه با موافقت‌نامه کشاورزی سازگاری بیشتری داشته باشند و بدین ترتیب از معافیت‌های بیشتری بهره‌مند گردند، تلاش نموده‌اند که به حمایت از طریق خدمات عمومی بپردازند. برای کل کشورهای عضو OECD سهم حمایت خدمات عمومی افزایش یافته و بیشترین سهم در خدمات را بازاریابی و توسعه بازار با ۴۱ درصد و سپس زیرساخت‌های کشاورزی با ۳۲ درصد به خود اختصاص داده‌اند.

فصل سوم تحقیق حاضر به عنوان "بررسی وضعیت حمایت در بخش کشاورزی ایران و سازگاری آن با معافیت‌های حمایتی موافقت‌نامه کشاورزی" می‌باشد. در این فصل، ابتدا مروری تاریخی به شکل‌گیری سیاست‌های حمایتی ایران در دوره قبل و بعد از پیروزی انقلاب شده است. سپس برای مشخص شدن روند سیاست‌های حمایتی و بویژه سیاست‌هایی که عمدتاً در قالب حمایت از طریق زیرساخت‌ها و خدمات عمومی در بخش به اجرا درمی‌آید، ساختار بودجه اختصاص یافته به بخش کشاورزی از سوی دولت مورد مطالعه قرار گرفت.

نتایج نشان می‌دهد که بودجه‌های عمرانی دولت در بخش کشاورزی عموماً در زمینه زیرساخت‌های بخش و خدمات عمومی (تحقیقات، آموزش، ترویج، بازاریابی و ...) می‌باشد که در زمره معافیت‌های کاهشی در موافقت‌نامه کشاورزی سازمان تجارت جهانی قرار دارد. همچنین سهم بودجه‌های جاری و عمرانی در بخش کشاورزی که به نحوی جنبه حمایتی دارند، نسبت به ارزش تولید بخش، بسیار اندک و در طی دوره ۱۳۷۸-۱۳۸۰ بالغ بر ۱/۵۹ درصد بوده است. بدین ترتیب ملاحظه می‌گردد که با آگاهی کافی از موافقت‌نامه کشاورزی و تصمیمات هوشمندانه، می‌توان معافیت‌های موثری را - حتی در راستای موافقت‌نامه و سازگار با آن - از بخش کشاورزی به عمل آورد.

فصل چهارم به خلاصه گزارش و پیشنهادات می‌پردازد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد بازاریابی و توسعه بازار، سهم اندکی در بودجه‌های جاری و عمرانی با جنبه حمایتی در بخش کشاورزی دارد، در حالی که یکی از معضلات اساسی بخش کشاورزی ضعف بازاریابی بوده که ضایعات فراوانی را به بخش تحمیل می‌کند.

از این رو پیشنهاد می‌گردد که تشکیلات منسجم و در حد بالایی همچون معاونت بازاریابی و بازار رسانی در وزارتخانه جهاد کشاورزی تشکیل و بودجه مناسبی نیز برای حمایت و بهبود سیستم بازاریابی به آن اختصاص یابد. سهم بودجه مربوط به فرآوری و صنایع غذایی از بودجه‌های عمرانی و جاری با جنبه حمایتی تنها ۰/۴ درصد بوده که پیشنهاد می‌گردد به دلیل تنوع محصولات کشاورزی و نوسانات شدید قیمتی آن در بازار داخلی، توجه ویژه‌ای از نظر تشکیلاتی و بودجه‌ای برای بهبود و ایجاد ساختار مناسب صنایع غذایی به عمل آورد.